

Nr 254.

Av herr **Wagnsson** m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.

Kungl. Maj:ts förslag till lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor, framlagt i propositionen nr 274 till årets riksdag, ansluter i vissa väsentliga delar till den utredning med förslag till lönerreglering för folkhögskolornas lärarpersonal, som kungl. skolöverstyrelsen den 20 januari 1942 överlämnat. I vissa avseenden avviker emellertid det för riksdagen framlagda förslaget från vad kungl. skolöverstyrelsen föreslagit, och i några avseenden torde starka skäl föreligga för riksdagen att till prövning upptaga, vad skolöverstyrelsen i sin utredning och sitt förslag anfört och föreslagit.

Den föreslagna löneförhöjningen gäller främst de e.o. och vikarierande ämneslärares löner. Dessa utgå f. n. vad huvudkurs beträffar med 1,900 kronor, vartill kommer 44 % dyrtidstillägg 828 kronor samt provisorisk avlöningsförbättring 285 kronor, summa för manlig lärare 3,013 kronor. Skolöverstyrelsens förslag upptager som begynnelselönen, i vad det gäller huvudkurs om 21 veckor, 3,234 kronor med 15 % rörligt tillägg 485 kronor, tillsammans 3,719 kronor, och i vad det gäller huvudkurs om minst 24 veckor, 3,696 kronor med 15 % rörligt tillägg 554 kronor, tillsammans 4,250 kronor. Kungl. Maj:ts förslag innebär i förhållande till skolöverstyrelsens förslag en sänkning av begynnelselönen för lärare med minst 21 veckors tjänstgöring med 338 kronor och för lärare med minst 24 veckors tjänstgöring med 386 kronor. Vid lönesättningen för folkhögskolans lärare måste hänsyn tagas till att folkhögskolan, när det gäller anställandet av e.o. och vikarierande ämneslärare, har att tävla med högre allmänna läroverk och med dem jämförbara skolor, när det gäller att erhålla dugande e.o. och vikarierande ämneslärare. I regeln ha för närvarande de lärare, som söka sig till folkhögskolan, samma examenskompetens som fordras för anställning som extra och e.o. lärare vid de högre allmänna läroverken. Dessa läroverk och med dem jämförbara skolor ha att erbjuda sina lärare väsentligt förmånligare anställningsvillkor och avlöning, än vad folkhögskolan kan erbjuda. Det synes därför vara av vikt, att utgångslönen för e.o. och vikarierande lärare vid folkhögskolorna ej tilltages efter alltför snäva mått. En anknytning till skolöverstyrelsens förslag, i vad det gäller e.o. och vikarierande ämneslärare, skulle ge folkhögskolorna bättre möjligheter att försäkra sig om goda lärare, och då en sådan anknytning även torde kunna anses motiverad med hänsyn till lärarnas kompetens, tala starka skäl för att skolöverstyrelsens förslag till löner för e.o. och vikarierande ämneslärare följes.

I sitt yttrande över skolöverstyrelsens förslag till lönerreglering har styrelsen för Svenska folkhögskolans lärarförening beträffande övningslärarnas ställning anfört följande: »Styrelsen uttalar sitt beklagande av, att icke de principer i avseende på lön vid tjänstledighet på grund av sjukdom och de principer i fråga om ålderstillägg, som tillämpats, när det gäller föreståndare, ämneslärare med fast anställning och extra ordinarie ämneslärare, även kunnat vinna beaktande, när det gäller övningslärare med en tjänstgöring, som motsvarar den, som ämneslärare med fast anställning och e.o. ämneslärare ha. Vid de flesta folkhögskolor har undervisning i sådana övningsämnen som slöjd och huslig ekonomi erhållit en betydande plats på läsoordningen. Ofta äro övningslärare i dessa ämnen under lång tid knutna vid en folkhögskola, och deras anställning kunde i verkligheten göra anspråk på benämningen fast i samma grad som ämneslärares anställning. Det arbete, som utföres av sådana övningslärare, har traditionellt inom folkhögskolan ansetts vara av mycket stort värde och ingått som ett viktigt led i folkhögskolans strävan att fylla sina uppgifter. Under sådana förhållanden måste styrelsen förstå de känslor, med vilka övningslärarna vid folkhögskolorna genomgående mottagit ett förslag, som åt e.o. ämneslärare ger både lön vid tjänstledighet på grund av sjukdom och ålderstillägg men icke föreslår, att motsvarande förmåner skola stå till buds för övningslärare, hur lång anställning dessa än haft och hur omfattande deras tjänstgöring är. Skolöverstyrelsen framhåller, att det kan ifrågasättas, huruvida icke ordinarie övningslärartjänster borde inrättas vid folkhögskolorna. Enligt styrelsens uppfattning tala många skäl för, att så borde ske. Vid lantbruksskolorna, vilkas lärarinnor i huslig ekonomi och slöjd både vad det gäller utbildning och tjänstgöring helt kunna jämföras med övningslärare vid vissa folkhögskolor, ha ordinarie befattningar inrättats för sådana lärarinnor.»

Styrelsen för Svenska folkhögskolans lärarförening framlade i nämnda sammanhang vissa förslag avseende att ge övningslärare en gynnsammare anställning än skolöverstyrelsens förslag innebar. Kungl. Maj:ts förslag innebär för övningslärare i slöjd en väsentligt sämre ställning än skolöverstyrelsens förslag innebar. De löner, som föreslås, innebära en lönesänkning i jämförelse med vid de flesta skolor nu utgående löner. En övningslärarinna i slöjd uppbär för närvarande för undervisningstimme 2 kronor 50 öre, vartill kommer dyrtidstillägg och kristillägg med tillhoppa 1 krona 54 öre eller tillsammans pr timme 4 kronor 4 öre. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att till övningslärarinnor i slöjd en arvodeslön av 4 kronor pr timme skall utgå. På denna lön föreslås varken rörligt tillägg eller kristillägg. Skolöverstyrelsens förslag innebar en lön pr timme av 3 kronor 60 öre, å vilket belopp såväl rörligt tillägg som kristillägg föreslogs.

De folkhögskolor, som ha en undervisning i slöjd och hushållsgöromål av sådan omfattning, att för undervisningen i dessa ämnen lärare måste anstäl-

las med faktisk heltidstjänstgöring, torde böra givas möjlighet att ge dessa lärare en lön motsvarande tjänstgöringens verkliga karaktär. Att dessa lärare hittills gått under benämningen timlärare borde icke få vara utslagsgivande, när det gäller deras anställningsvillkor och löner. Alla skäl torde tala för att en slöjdlärlärlarinna vid folkhögskola med samma utbildning som slöjdlärlärlarinna vid lanthushållningsskola och med en tjänstgöring fullt motsvarande sådan lärlärlarinnas skall ha möjligheter till anställning och lön på samma villkor, som gälla för slöjdlärlärlarinna vid lanthushållningsskola. Vid bestämmandet av anställnings- och lönevillkoren för slöjdlärlärlarinna vid folkhögskola torde därför viss hänsyn böra tagas till anställnings- och lönevillkor för slöjdlärlärlarinnor vid lanthushållningsskolor, vilka torde komma under innevarande riksdags prövning i samband med förslag om lönerreglering för lärare vid den lägre lantbruksundervisningens skolor. Då emellertid ett införande av likartade bestämmelser för folkhögskolor som för lanthushållningsskolor beträffande lärlärlarinnor i slöjd torde tarva särskild utredning och därför icke kan komma under prövning vid innevarande års riksdag, torde skäl finnas att överväga, om icke, med utgångspunkt från nu gällande bestämmelser för folkhögskolans övningslärlärlare, annan lönesättning än införande av arvodeslöner kan ske för de lärare i slöjd och hushållsgöromål vid folkhögskolorna, som i fråga om anställningstidens längd och undervisningens omfattning kunna för sin utkomst anses vara helt beroende av sin anställning vid folkhögskolan. Då för sådana övningslärlärlare för närvarande utom lön pr timme utgår såväl dyrtidstillägg som kristillägg, skulle genom en förvandling av deras löner till arvodeslöner utan rörligt tillägg och utan kristillägg en mycket otryggare anställning än för närvarande tillerkännas dem, särskilt med hänsyn till befarad ytterligare minskning av penningvärdet. De lärare, för vilka enl. § 30 Stadga för statsunderstödda folkhögskolor jämförd med § 5 Reglemente för statens pensionsanstalt fast anställning med delaktighet i vederbörande pensionsanstalt kan erhållas, torde kunna anses utgöra en lärargrupp, för vilken icke arvodeslöner böra utgå. Ifrågavarande bestämmelser stadga en tjänstgöringstid av minst 21 veckor, en undervisningstid pr vecka av minst 20 timmar samt reglerad lön med visst belopp, 1,000 kronor, vilket belopp vid en av lönerregleringen betingad omarbetning av folkhögskolstadgan torde komma att höjas. För sådana lärare förefaller den av skolöverstyrelsen föreslagna lönen, 3 kronor 60 öre pr undervisningstimme (med dock högst 30 undervisningstimmar pr vecka) med å detta belopp utgående rörligt tillägg och dyrtidstillägg, vara lämpligt avpassad. Genom att sådana löner stadgades, skulle visserligen icke ifrågavarande kategori av lärare ens tillnärmelsevis komma i åtnjutande av de förmåner i fråga om anställning och lön, som torde komma att föreslås för lärare vid lanthushållsskolor, och en mera definitiv lösning av deras lönefråga skulle icke på detta sätt ernås. Men en väsentligt bättre ställning

skulle dock ernås än enligt Kungl. Maj:ts förslag. För lärare i slöjd och hushållsgöromål med en tjänstgöring understigande den, som berättigar till fast anställning enligt folkhögskolstadgan och delaktighet i pensionsanstalt, torde arvodeslöner böra utgå, men dessa torde böra utgå med ett belopp pr timme som icke blott fullt motsvarar för närvarande utgående lön pr undervisningstimme utan även innebär någon löneförbättring, varvid för närvarande ett belopp pr undervisningstimme av 4 kronor 60 öre torde motsvara av skolöverstyrelsen föreslagna och för övriga övningslärare av Kungl. Maj:ts godtagna belopp.

Kungl. Maj:ts förslår beträffande de delar av lön till folkhögskollärare, som förutsättas utgå som rörligt tillägg och kristillägg, att staten skall lämna bidrag till bestridande av allenast hälften av kostnaderna samt att den andra hälften av kostnaderna skall bestridas av skolornas huvudmän. Kungl. skolöverstyrelsen har i sin utredning angående löneroglering för lärarpersonalen vid folkhögskolorna anfört, att enligt överstyrelsens åsikt övrigående skäl tala för att efter en omreglering av lönerna låta dyrtidstillägg av statsmedel, innefattande rörligt tillägg och kristillägg, bestridas av statsmedel och utgå å hela minimilönen. Överstyrelsen framhåller, att principen att staten påtager sig kostnaderna för samtliga kontant utgående förmåner kommit till uttryck vid de senaste lönerogleringarna för icke-statlig lärarpersonal, varför en omläggning i antydd riktning torde framstå som skälig och naturlig. Överstyrelsen föreslår därför att dels rörligt tillägg, dels kristillägg skall utgå av statsmedel. Starka skäl torde kunna framföras för den mening, som skolöverstyrelsen gjort sig till tolk för. Som i Kungl. Maj:ts proposition sid. 45 framhålles, komma skolornas huvudmän att alltjämt, så som anslagen till folkhögskolorna avvägts, få svara för en viss, icke obetydlig del av de kontanta lönekostnaderna eller omkring 214,000 kronor, varjämte skyldigheten att utom lokaler för skolverksamheten svara för bostad och bränsle åt lärare genom det framlagda förslaget till löneroglering utökats. Skolornas lönekostnader skulle, om Kungl. Maj:ts förslag följdes, bli väsentligt ökade, och svårigheter torde komma att uppstå för en del skolor att erhålla de lokala anslag, som krävas för att erbjuda lärarna de föreslagna minimilönerna. De exceptionellt låga löner med motsvarande låga dyrtids- och kristillägg, som e.o. och vikarierande ämneslärare hittills erhållit, ha för folkhögskolorna betytt möjligheter att jämförelsevis lätt kunna vidga ut sin verksamhet. Lärarkrafter ha kunnat erhållas för en jämförelsevis liten kostnad. Under femårsperioden 1916—1920 utgjorde elevantalet vid folkhögskolorna i medeltal pr år 3,126, under det att det för femårsperioden 1936/1940 utgjorde 5,833 och under åren från 1940 ytterligare stigit. Att folkhögskolorna kunnat bära den med denna utvidgning förenade kostnadsökningen, när det gäller lärarlönerna, har icke berott på att ett större antal nya skolor, som krävt statsbidrag, grundats — folkhögskolornas antal har från 1919 till 1942 ökats

från 50 till 58 — utan på att skolornas lönekostnader genom de låga extralärarlönerna kunnat hållas på en särskilt låg nivå. När nu en höjning av extralärarnas löner föreslås, vilket även innebär en höjning av på lönerna utgående rörligt tillägg och kristillägg, synes det icke vara önskvärt, att detta skall få som följd, att skolornas ekonomiska ställning väsentligt försämrats. Om så skulle ske, genom att huvudmännen skulle på sig få övertflyttad en större andel av den sammanlagda lönekostnaden, torde det vid vissa skolor för kostnadernas minskande vara nödvändigt att indraga vissa avdelningar, vilket skulle innebära dels att en del av de vid folkhögskolorna nu tjänstgörande lärarna måste avskedas, dels att ett väsentligt större antal inträdessökande elever än för närvarande måste avvisas. Om den kostnadsökning för staten av 180,000 kronor, som ett bifall till skolöverstyrelsens förslag om att staten skulle övertaga kostnaderna för såväl rörligt tillägg som kristillägg skulle innebära, komme att betyda, att en viss garanti gäves för att den utveckling och utvidgning, som karakteriserat folkhögskolan under de senaste två årtiondena, ej skulle stäckas, torde en sådan kostnadsökning kunna anses vara motiverad. Ett löneregleringsförslag, som innebure en avsevärd inskränkning av folkhögskolans verksamhet, skulle motverka sitt innersta syfte.

Av stor vikt är, att enhetliga bestämmelser beträffande rörligt tillägg och kristillägg stadgas för å ena sidan folkhögskolorna, å andra sidan den lägre lantbruksundervisningens läroanstalter. Genom de för lantmannaskolorna gällande bestämmelserna rörande anslag till lärarlöner, för uppehållande av skolornas drift samt för byggnader ha lantmannaskolorna redan, när det gäller statsanslag, en väsentligt mera gynnad ställning än folkhögskolorna. Om denna mera gynnade ställning skulle ytterligare accentueras genom att olika bestämmelser komme att bli gällande beträffande anslag från staten till rörliga tillägg och kristillägg, torde man med bestämdhet kunna förespå, att beslut härom skulle innebära början till en nedgångstid för folkhögskolorna. Skolornas huvudmän skulle i så fall draga konsekvenserna av att folkhögskolorna med medborgarbildning som sin huvuduppgift av statsmakterna försattes i en väsentligt sämre ställning än de skolor, som ha yrkesutbildning som sin huvuduppgift. Det måste därför anses vara av mycket stor betydelse, att det löneregleringsförslag för den lägre lantbruksundervisningens skolors lärarpersonal, som torde komma att föreläggas innevarande års riksdag, prövas i samband med löneregleringsförslaget för folkhögskolans lärare och alldeles särskilt, att bestämmelser angående statens del i kostnaderna för rörligt tillägg och för kristillägg träffas efter samma normer för folkhögskolornas lärare och för lärarna vid den lägre lantbruksundervisningens skolor.

Kungl. Maj:ts förslag innebär beträffande parallellanslag vid folkhög-

skolornas huvudkurser att fyra parallellanslag, vardera om 1,500 kronor, skola vara maximum. Ett bifall till detta förslag torde komma att innebära, att under arbetslöshetsperioder, då det torde vara önskvärt att folkhögskolorna i så hög grad som möjligt, med begagnande av alla tillgängliga resurser, utöka sin verksamhet för att plats vid skolorna skall kunna beredas så många inträdessökande som möjligt, ej folkhögskolornas hela kapacitet kan utnyttjas. Det torde därför böra stadgas rätt för Kungl. Maj:t att, då särskilda skäl föreligga, på därom gjord ansökan bevilja folkhögskola ytterligare högst två parallellanslag.

Under återopande av vad som här anförts få vi föreslå,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 274 måtte besluta,

att begynnelselönen för e. o. och vikarierande ämneslärare vid folkhögskolorna bestämmas till, i vad det gäller huvudkurs med 21 veckors lästid, 3,234 kronor med rörligt tillägg och kristillägg samt, i vad det gäller huvudkurs med minst 24 veckors lästid, 3,696 kronor med rörligt tillägg och kristillägg;

att för övningslärare i slöjd och hushållsgöromål, vilka enligt folkhögskolstadgan kunna tillerkännas fast anställning med reglerad lön och pensionsrätt, lön skall utgå med 3 kronor 60 öre pr timme samt att å denna lön såväl rörligt tillägg som kristillägg skall utgå samt att för övningslärare i slöjd och hushållsgöromål med mindre tjänstgöring lönen skall fastställas till 4 kronor 60 öre pr undervisningstimme;

att staten beträffande såväl rörligt tillägg som kristillägg skall bestrida hela kostnaden för dessa tillägg och att här för ett belopp av 180,000 kronor utöver av Kungl. Maj:t föreslagna belopp skall utgå å anslaget till Folkhögskolor: Understöd; samt

att beträffande parallellanslag till folkhögskola rätt måtte stadgas för Kungl. Maj:t att, då särskilda skäl föreligga, bevilja folkhögskola för huvudkurs utöver föreslagna fyra parallellanslag ytterligare två parallellanslag.

Stockholm den 20 maj 1942.

Ruben Wagnsson.

Ivar Persson.

Bengt Elmgren.

B. A. Nilsson.

David Norman.